

AMIR TEMUR DUNYO OLIMLARI NIGOHIDA

Numanova Gulnozaxon Bahodirovna

Dang'ara 1-sonli kasb-hunar maktabi tarix fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'zbek xalqining bebaho sarkardasi bo'lmish Amir temur haqida turli davlatlar olimlarining fikri keltirib o'tilgan. Hozirgi kunda shunday bobokalonlarimizning avlodlari ekanligimiz har bir yuraklarda o'zgacha faxr hissini beradi.

Kalit so'zlar: masihiylik dini peshvolari, Angliya qirolligi, Klavixo, Muhammad Keshiy, sharqsahunoslar, Turkiy davlatlar boshqaruvi.

Istiqlol tufayli xalqimizning buyuk avlod-ajdodlarimiz yaratgan bebaho ma'naviyat sarchashmalaridan bahramand bo'lish davri yetib keldi. Ulug' allomalarimiz, buyuk mutafakkirlarimiz, ruhi-pok bobokalonlarimiz nomlarini xalqimiz duolar bilan eslashmoqda va ularga haqqoniy xurmat-ehtirom ko'rastmoqda. Biz - buyuk avlod-ajdodlar vorisimiz, xalqimizningning ko'xna va boy tarixini davom ettiruvchilarimiz. Juda kata davrni qamrab olgan ulug' tariximizning insoniyat taraqqiyotida katta o'chmas iz qoldirgan bir qismi xazrati Amir Temur faoliyatida mujassam bo'lgan. Bu ulug' zotning abadiyatga muhrlangan buyuk ishlarni o'sha davr yevropa hukmdorlari tasannosiga sazovor bo'lgan.

Xususan Ispaniya, Fransiya, Angliya qirollari o'z elchilari orqali ulug' hukmdor bilan o'zaro aloqa olib borishgan. Amir Temur odatda Yevropa mamlakatlariga masihiylik dini peshvolarini elchi qilib yuborgan. Franiisko, Fransisko Sadru, Sultoniya shahri arxiepiskopi Ioann ana shunday vazifalarni ado etganlar. Misol uchun, 1402 yilda Ioann Fransiya va Angliya qirollariga Sohibqironning maktublarini olib borgan. Musulmon diplomatlardan faqat Muhammad Keshiygina Yevropaga borishga muvaffaq bo'lgan. Bu ham uning qobiliyatidan, bir necha tillarni, ehtimol, Yevropa tillaridan birini bilganligidan dalolat beradi. O'sha davrda Amir Temurning shuhrati butun Yevropaga tarqalgan edi. Shu sababli Muhammad Keshiy Kastiliya qirollari Don Enrike III huzurida katta hurmat-e'tibor bilan kutib olinadi. U qirol saroyidagi va yirik zodagonlar qasridagi qabullarda ishtirok etadi. Qirol unga Rui Gonsales de Klavixo boshchiligidagi o'z elchilarini qo'shib, hurmat-ehtirom bilan Samarqandga kuzatib qo'yadi 1403 yili ispanlarning ikkinchi elchisi Klavixo bilan birga Muhammad Keshiy uzoq va mashaqqatli yo'l bosib, 1404 yilning avgust oyi oxirlarida Samarqandga yetib keladi. Sohibqiron Kastiliya elchilariki 8 sentyabr kuni Samarqand tashqarisidagi

Dilkusho bog'ida qabul qiladi. Ular bilan kelgan Muhammad Keshiy ham ispaniyaliklar kiyimini kiyib olgan edi, deb guvohlik beradi tarixiy manbalar.

Xususan: "Temurbekning Kastiliya qiroli huzuriga yo'llagan elchisi ham biz bilan birga edi. Ispancha kiyingan elchini ko'rib, vatandoshlari kulib yuborishdi", deb yozadi Klavixo. Atoqli o'zbek faylasufi, Akademik Ibrohim Mo'minov Amir Temur va Temuriylar saroyida uzoq muddat solnomachi bo'lib islaman mashhur tarixchi Sharafiddin Ali Yazdiyning asarini tahlil qilib aytishicha, u biror masalani hal etishdan oldin shu sohaning bilimdon odamlari, olimlari bilan maslahatlashar, so'ng aniq qaror qabul qilar edi. Uning olimlar bilan qiladigan maslahatlari har xil darajada va turli shakllarda bo'lardi. Bu fikrlar yevropalik olimlar nigohida ham, o'sha davr Amir Temur huzurida bo'lgan barcha elchilar esdaliklarida ham o'z aksini topgan. Amir Temur shaxsiyatidagi bu xususiyatlarini sohibqironning angliyalik tadqiqotchisi Hilda Xuxem xonim ham qayd etgan.

Amerikalik olim Kornel X. Fleyshar turkiy davlatlar boshqaruvida uchta o'zaro bog'liq tamoyil - shariat, qonun va amir muhim bo'lib, ular o'z navbatida din, davlat hamda boshqaruvning turkey yo'li bilan bog'liqlikdir deb yozgan. Sharqiy Rim imperiyasiga qarashli Pera shahri tarixida kutilmagan voqea sodir boldi. Shahardagi genuyaliklar talabi bilan Amir Temur tomonidan yuborilgan elchilik sharafiga Sohibqironning katta qizil bayrog'i Perada ko'tarilgan. Eng muhimi Temurbek elchilarining sardori Dominikian tariqatining rohibi avliyo ota Fransis ekan. Bu bilan Amir Temur elchi sifatida ham bilimli, obroli, qobiliyatli shaxslarni tanlaganiga yana bir bor guvoh bo'lishimiz mumkin. Amir Temur tarixini, shaxsiyatini o'rganishda fransuz olimlari yetakchi o'rinda turadi. Xususan, fransuz sharqshunoslarining Amir Temur va Temuriylar davri tarixini o'rganish miqyosi keng bo'lib, ular o'sha davr boshqaruv va harbiy tizimini, madaniyatini, dini, falsafasi va ilmiy tafakkurini atroflicha yoritadi. San'at va me'morchilik fransuz olimlari uchun alohida va doimiyqiziqish mavzusidir. Temuriylar Uyg'onish davriga bag'ishlab ular yozgan asarlar, o'tkazgan ilmiy anjumanlar va ko'rgazmalar shundan dalolat beradi. Sho'rolar davrida Amir Temur tog'risida iliq so'z aytish ayb, hatto jinoyat hisoblanadigan bir paytda, ya'ni 1987-yil 22-martda Parijda "Temuriylar davri tarixi va san'atini o'rganish va fransuz-o'zbek madaniy hamkorligi" uyushmasi tuzilgan. Uyushma Amir Temur va Temuriylar davri tarixi va madaniyatini targ'ib qilish borasida dunyoda birinchi tuzilgan tashkilotdir. Uning asosiy maqsadi Amir Temur va Temuriylar madaniyati, san'ati, shuningdek, Buyuk ipak yo'lining muhim qismi, sharq va g'arb madaniyatlarining chorraxasi bo'lmish Markaziy Osiyo tarixi va uning jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan ulkan hissasi bilan keng fransuz ommasi bilan tanishtirishdan iborat. Uyushma turli Temurxonlik kechalari, ilmiy anjumanlar, ko'rgazmalar o'tkazib turadi.

Haqiqatdan ham, oradan 685 yil o'tibdiki, buyuk sohibqiron siymosi nafaqat xalqimiz, qolaversa, dunyo axlini ham xayratga solib kelayotganligi yuqoridagi fikrlarimizning yaqqol tasdig'idir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. "Xalq so'zi" gazetasi 2003-yil 28-yanvar soni.
2. L.Keren, A.Saidov "Amir Temur va Fransiya" Toshkent "Adolat" 1996. 5-bet.
3. U.Jo'rayev, B.Ermatov "Amir Temur Yevropa elchilari nigohida" Toshkent G'afur G'ulom nashriyoti 2007-yil 5-bet
4. N.G'oyipov "Amir Temur davri ma'naviyati" Toshkent G'ofir G'ulom nashriyoti 2001-yil 12-13-bet.
5. L.Keren, A.Saidov "Amir Temur va Fransiya" Toshkent "Adolat" 1996 50-bet.